

1. Samenvatting

In dit project wordt langs de Friese Waddenkust erfgoed gekoppeld aan de transitieopgave krimp binnen Noordoost en Noordwest Fryslân. Door afname en veranderingen in de bevolking komen voorzieningen in de knel, nemen economische activiteiten af en ontstaat leegstand en verwaarlozing van panden. De opgave is om de effecten van krimp in goede banen te leiden. Erfgoed krijgt hierin een stevige rol door het te koppelen aan de toeristisch-economische ontwikkeling van het gebied die zich richt op zogenaamde “slimme groei” met aandacht voor cultuurtoerisme, kwaliteit, identiteit, authenticiteit en seizoensverlenging.

Een groot deel van de leegstaande of verwaarloosde panden betreft karakteristiek erfgoed zoals kerken, boerderijen, zuivelfabriekjes, scholen of dorpscafés. In een mooie setting van het unieke terpenlandschap en aan de Waddenzee (Unesco Werelderfgoed). Dit erfgoed heeft boeiende verhalen te vertellen.

De Waddenkust vormt een speerpunt voor toerisme waarbij vooral cultuurtoerisme wordt gestimuleerd en vermarkt via de marketingcampagne Visit Wadden. Ook is het gebied het decor van de Landschapstriënnale 2023. De Waddendijk wordt versterkt in het kader van klimaatadaptatie. Het benutten van dit erfgoed voor de krimpopgave, cultuurtoerisme en klimaatadaptatie is een kans. Die kans wordt benut door in 4-6 leegstaande of verwaarloosde karakteristieke panden kwalitatief aantrekkelijke en verduurzaamde verblijfsaccommodaties te realiseren met een mooie restauratie- en ontwerp kwaliteit. Hier zullen de verhalen worden verteld van pand, omliggende erfgoed, landschap en de vroegere en toekomstige omgang met de zee.

Via een aanpak van onderop, waarbij zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van de methodiek van de Dorps Ontwikkelingsmaatschappij (DOM) worden 8 dorpsgemeenschappen in de gelegenheid gesteld plannen in te dienen via een prijsvraag. De plannen worden door de dorpen gepresenteerd op een publieksmarkt dat als evenement wordt georganiseerd in het kader van het NBTC-themajaar Ode aan het Landschap. Een onafhankelijke jury selecteert de 4-6 beste plannen waarna een subsidiebeschikking volgt en uitvoering.

De aanpak en de panden zullen tijdens de Landschapstriënnale 2023 een plek krijgen en als een gemeenschappelijk product worden vermarkt via Visit Wadden.

Via een leeromgeving, communicatie, voorbeeldwerking en via de bestaande structuren en netwerken voor krimp, erfgoed en toerisme en recreatie, kan de aanpak navolging krijgen. Door de inzet van erfgoed, een integrale benadering met een aanpak van onderop, een leeromgeving en dialoog, ontstaat er een beweging waarbij krimp een kans wordt en omgebogen wordt naar kracht!

2. Doel en resultaat

Doel:

Het verbeteren van de leefbaarheid en omgevingskwaliteit in de krimpgebieden Noordoost en Noordwest Fryslân door het herbestemmen van erfgoed voor kwaliteitstoerisme langs de Waddenkust.

Beoogd resultaat:

In 4 tot 6 krimpdorpen zijn via een aanpak van onderop, leegstaande of verwaarloosde karakteristieke panden herbestemd en verduurzaamd tot bijzondere, mooi vormgegeven en kwalitatief hoogwaardige logiesaccommodaties waardoor:

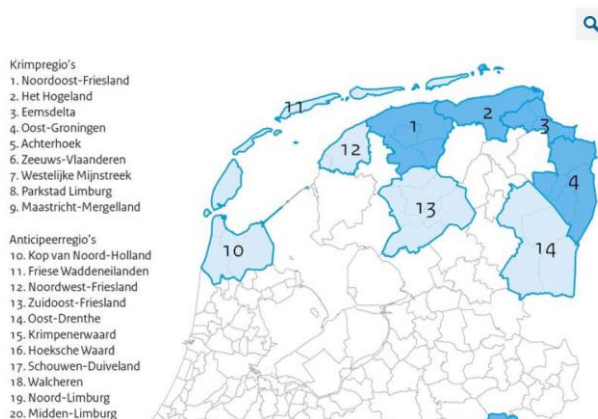
- er een bijdrage gedaan aan de leefbaarheid en betekenisvolle omgevingskwaliteit;
- de krimpopgave langs de Waddenkust erfgoedinclusief is gemaakt;
- kennis, draagvlak en waardering van erfgoed in eigen leef- en werkomgeving is verbeterd de trots op eigen dorp en omgeving en het ambassadeurschap daarvan is gegroeid;
- er een bijdrage is gedaan aan de doelstelling voor “slimme groei” van toerisme, waarbij toerisme jaarrond bijdraagt aan leefbaarheid, cultureel erfgoed, werkgelegenheid en voorzieningenniveau;
- de recreatieopgave erfgoedinclusief is gemaakt;
- ontwerpkracht is benut voor ruimtelijke en architectonische kwaliteit;
- een voorbeeldwerking ontstaat en leeromgeving van de aanpak is gemaakt;
- een negatieve spiraal wordt omgebogen, waarbij van krimp een kans wordt gemaakt en er een beweging ontstaat van krimp naar kracht.

3. Opgave en de rol van erfgoed

Transitie krimp

Bijgedragen wordt aan de transitieopgave krimp binnen Noordoost en Noordwest Fryslân. Door afname en veranderingen in de bevolking komen voorzieningen in de knel, nemen economische activiteiten af en ontstaat leegstand en verwaarlozing van panden. Hierdoor staat leefbaarheid en omgevingskwaliteit onder druk. Noordoost Fryslân is in het rijksbeleid aangewezen als krimpregio en Noordwest Fryslân als anticipeerregio. Binnen het provinciale beleid maakt het krimpbeleid deel uit van het integrale leefbaarheidsbeleid. De opgave is om de effecten van deze ontwikkeling ten behoeve van de leefbaarheid in goede banen te leiden. Belangrijk is een benadering van onderop door slim te combineren met gemeenschappelijke organisatie- en ontwerpkracht zodat er lokaal draagvlak is en er een inspirerende beweging op gang komt. Dit vraagt om een integrale benadering! Secundair wordt bijgedragen aan de transitieopgave klimaatadaptatie door erfgoed en cultuurhistorie een belangrijke pijler te maken onder de gebiedsontwikkeling rondom de geplande grootschalige dijkverzwaring van de Waddenkust in het kader van het nationale Hoogwater Beschermingsprogramma.

Overzicht krimpgebieden en anticipeergebieden

Hoe draagt erfgoed bij aan deze transitie.....?

Een groot deel van leegstaande of verwaarloosde panden betreft erfgoed. Voorbeelden zijn de kerkgebouwen, vaak van Middeleeuwse oorsprong, die samen de hoogste kerkdichtheid van Europa vormen. Daarnaast boerderijen, schoolgebouwen, zuivelfabriekjes of dorpscafés. Ze liggen in mooie ensembles van terpdorpen en terpenlandschap, bij drie van de historische 11-steden en aan de Waddenzee (Unesco Werelderfgoed!). Dit erfgoed heeft boeiende verhalen te vertellen.

.....door koppeling met toerisme en recreatie

Het benutten van dit erfgoed voor toerisme en recreatie is een kans. In dit project gebeurt dit door in 4-6 leegstaande of verwaarloosde karakteristieke panden (geen rijksmonument), kwalitatief aantrekkelijke verblijfsaccommodaties met eventuele dagrecreatieve voorzieningen te realiseren. Hierbij wordt aangesloten op de kansen die in het gebied liggen voor toerisme en recreatie, met name voor cultuurtoerisme. De Waddenkust vormt een speerpunt in de opgave voor toerisme en recreatie. Beoogd wordt om zogenaamde “slimme groei” te bereiken waarbij de groei van toerisme bijdraagt aan een prettige en gezonde woon- en leefomgeving en behoud van natuur- en cultuurerfgoed. Daarbij wordt ingezet op kwaliteitstoeristen die geïnteresseerd zijn in identiteit en authenticiteit het hele jaar door. In heel Fryslân was afgelopen jaren een groei in toeristen te zien, met een piek in het Culturele Hoofdstad jaar 2018 (Monitoringsrapportage Provincie Fryslân 2019). Het seizoen van 2020 liet voor het gebied zeer hoge bezettingsgraden zien en moest er voor sommige gebieden meermalen “nee” worden verkocht (gegevens Merk Fryslân). Fryslân en de kustregio zijn aantrekkelijke bestemmingen nu mensen dichterbij huis op vakantie willen gaan en de verwachting is dat dit ook wel een tijd zo blijft. De verwachting is dat de vraag naar unieke accommodaties toe blijft nemen.

De Waddenkust maakt onderdeel uit van de Visit Wadden Marketing campagne (van noordelijke marketingorganisaties waaronder Merk Fryslân). Deze campagne brengt de Wadden incl. de Waddenkust onder de aandacht van de doelgroep voor kwaliteitstoerisme, gebaseerd op de segmentatiemodellen van marktonderzoeksbureau Motivaction. Deze doelgroep vertegenwoordigt

zo'n 25% van de markt. De focus van de campagne ligt op bezoekers uit Nederland, Vlaanderen en de Duitse grensregio's. In totaal wonen in dit gebied zo'n 40 miljoen mensen waarvan 10 miljoen binnen de kerndoelgroep vallen. In 2020 zijn er op de website [visitwadden.nl](https://www.visitwadden.nl) al ruim 220.000 bezoekers geweest, een bron van potentiële bezoekers voor het gebied en de te realiseren verblijfsaccommodaties. Ook sluit het aan op de campagnes van Merk Fryslân voor de Dark Sky gebieden en de Friese 11-steden die ook in de Waddenkust liggen. Dit sluit ook aan op het Perspectief 2030 van het NBTC die kansen ziet om in Nederland meer perifeer gelegen regio's op de kaart krijgen als aantrekkelijke bestemming. In het in 2020 opgeleverde Vitaliteitsonderzoek Logiesaccommodaties Fryslân wordt ook de cultuurtoerist als heel kansrijk genoemd. Genoemd wordt dat Friese logiesaccommodaties slim kunnen inspelen op deze groep door hun bedrijfsconcepten sterker te verweven met de omgevingskwaliteiten". Het NBTC is ook geïnteresseerd in het aanhaken van het Waddengebied op religieus erfgoedtoerisme en het project "Grootste Museum van Nederland".

.....door koppeling met Landschapstriënnale 2023

De Waddenkust is het decor van de Landschapstriënnale 2023 Dynamische Delta. Rode draad hierbij is de Waddendijk die wordt versterkt in het kader van klimaatadaptatie. Dit wordt gebiedsgericht benadert waarbij de vraag hoe erfgoed en cultuurhistorie bij kan dragen aan de opgaven van het gebied langs de te versterken Waddendijk, een belangrijk onderdeel is. Dit project zal een waardevolle toevoeging in het programma vormen. De aanpak en de erfgoedpanden zullen een plek krijgen in het programma. In de panden worden de verhalen van erfgoed en landschap verteld. Een belangrijke verhaallijn is de omgang met de zee; de aanleg van terpen en dijken.

.....door een aanpak van onderop met een prijsvraag

Het project wordt gerealiseerd via een aanpak van onderop en een prijsvraag. Op voordracht door de gemeenten worden 8 dorpsgemeenschappen in de gelegenheid gesteld plannen in te dienen. Voor de realisatie wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de methodiek van de Dorpsontwikkelingsmaatschappij (DOM). Dat is een methodiek, die is ontwikkeld in het krimpgebied Noordoost Fryslân. Binnen een DOM werken ondernemende inwoners samen met overheid en adviseurs om een dorp leefbaar te maken/houden en samen te ontwikkelen. Lokale wensen worden verbonden met ondernemers en beleid voor krimp, erfgoed en recreatie. Meer info:

<https://www.noardeast-fryslan.nl/algemene-informatie-dorpsontwikkelingsmaatschappij-dom>

Met een prijsvraag, een publieksmarkt en selectie van de beste ideeën, wordt beoogd van onderop tot

gedragen en kwalitatief hoogwaardige invullingen te komen. Een in te dienen plan bevat een schetsplan voor de restauratie- en herbestemming, de erfgoedverhalen van pand en omliggend landschap, bedrijfsplan met financiële onderbouwing en een concrete exploitant. De dorpen worden hierin procesmatig ondersteund door een “oliemannetje” of dorpencoördinator en inhoudelijk door het Kenniscentrum Herbestemming Noord (erfgoed en herbestemming) en door Toerisme Alliantie Fryslân/Ynbusiness (toerisme, recreatie en ondernemerschap). Gelet op de marktanalyse voor beide regio's uit het rapport Vitaliteitsonderzoek logiesaccommodaties Fryslân (ZKA leisure consultants, mei 2020, <https://www.taf.frl/projecten/vitale-logiesaccommodaties/>), de concrete belangstelling vanuit de markt voor enkele erfgoedlocaties en verschillende actuele kleinschalige investeringen in logiesaccommodaties, wordt het realistisch geacht dat er in beide gebieden concrete exploitanten en investeerders gevonden kunnen worden door de dorpen. Zoals genoemd krijgen de dorpen ook hierin professionele ondersteuning. In het schetsplan dient veel aandacht gegeven te worden aan de restauratie- en ontwerp kwaliteit en verduurzaming. Ook dient het een verrijking te zijn voor het bestaande recreatieve aanbod met een invulling dat past bij het concept van de zogenaamde “slimme groei”. De te realiseren plekken zullen een herkenbaar samenhangend product vormen. De dorpsgemeenschappen worden ondersteund door deskundigen en met een eigen budget voor een architect (erkend door het BNA) en voor ondersteuning voor publieksbereik. De plannen worden op een publieksmarkt gepresenteerd dat een evenement zal zijn in het kader van het NBTC thema-jaar Ode aan het Landschap 2021. Hierna worden de 4-6 beste plannen geselecteerd en volgt planuitwerking en realisatie. De gerealiseerde locaties zullen als gemeenschappelijk product worden vermarkt via de specifieke destiniemarketingcampagne Visit Wadden (visitwadden.nl) van organisatie Merk Fryslân.

.....*waardoor erfgoed een onderdeel van de oplossing wordt en meerwaarde geeft:*

- a. door erfgoed te koppelen aan recreatie en toerisme en vrijkomende en verwaarloosde panden te herbestemmen voor kwaliteitstoerisme en recreatie;
- b. doordat erfgoed een attractiefactor wordt voor cultuurtoeristen en een vestigingsfactor voor ondernemers;
- c. door de bijdrage aan werkgelegenheid, instandhouding van de kwetsbare voorzieningen leefbaarheid en omgevingskwaliteit (slimme groei);
- d. door te kiezen voor een benadering van onderop waardoor draagvlak bewustwording, trots en ambassadeurschap voor de eigen omgeving ontstaat en erfgoed een samenbindende werking geeft;

Deze meerwaarde betekent een bijdrage aan brede welvaart van dit krimpgebied. Door de inzet van erfgoed en de integrale benadering van onderop, gecombineerd met professionals wordt vooral beoogd een beweging op gang te brengen bij zowel bewoners, ondernemers en bestuurders. Een beweging die via communicatie, de leeromgeving van de Erfgoed Deal (podcast, magazine, excursies) en via de bestaande structuren en netwerken voor krimp, erfgoed en toerisme en recreatie, verder kan worden uitgerold.

4. Projectactiviteiten

De activiteiten bestaan uit:

- Planvorming
 - Prijsvraag met publieksmarkt en besluitvorming
 - Uitwerking geselecteerde plannen
 - Uitvoering geselecteerde plannen
 - Afrekening, monitoring en evaluatie
 - Communicatie, leeromgeving en laten ontstaan van een beweging.
- Er wordt een ideefase, prijsvraagfase, subsidiefase en uitvoeringsfase onderscheiden. Per fase worden de voorwaarden en werkwijze nader uitgewerkt en vastgesteld in een apart document.

a. Planvorming

In overleg met de gemeenten worden DOM's en dorpsgemeenschappen uitgenodigd een globaal idee in te dienen voor de herbestemming van een leegstaand of verwaarloosd erfgoedpand in hun dorpsgebied, zowel bebouwde kom als buitengebied (ideefase). Uit deze ideeën dragen de beide gemeenten elk 4 dorpen voor die de gelegenheid krijgen om een uitgewerkt herbestemmingsplan in te dienen voor een prijsvraag (prijsvraagfase). De provincie nodigt de door de gemeenten voorgedragen dorpen daarvoor uit en geeft daarin de spelregels en voorwaarden aan.

De nader uit te werken spelregels en voorwaarden betreffen de volgende.

- Het dient te gaan om een karakteristiek pand(en): aangegeven op de cultuurhistorische kaart provincie Fryslân, gemeentelijk monument, aangewezen als karakteristiek in het bestemmingsplan of op een andere gemeentelijke lijst karakteristieke panden of indien het niet op één van deze lijsten staat moet er een verklaring van de gemeente zijn dat het karakteristiek is. Rijksmonumenten zijn uitgesloten omdat deze vaak al een beroep kunnen doen op subsidieregelingen of fondsen. Belangrijk bij de planvorming is de kwaliteit van het erfgoed, restauratie en architectonisch ontwerp. Deze kwaliteit zit in de wisselwerking van behoud en ontwikkeling. Een bouwhistorische verkenning is voor de planvorming van belang om te kunnen zien welke waarden belangrijk zijn om te bewaren en te benutten en hoe dit inspiratie geeft voor het architectonische ontwerp. Restaureren heeft zin als de monumentale waarden er mee in stand worden gehouden. Tegelijkertijd tast elke ingreep, hoe klein ook, cultuurhistorische waarden aan. Daarom is uitgangspunt (de restauratieladder) bij elke restauratie: 'zo veel als noodzakelijk is en zo weinig als mogelijk is.' Bij de uitvoering dienen leerlingen voor het restauratie-ambacht worden ingezet.
- De methodiek van de Dorps Ontwikkelingsmaatschappij (DOM) wordt zoveel mogelijk gevolgd. Dat betekent dat de dorpsgemeenschappen verantwoordelijk zijn voor het opstellen en indienen van het plan. De dorpen worden daarbij ondersteund door een "oliemannetje" of een dorpencoördinator die helpt bij het proces, verbindingen weet te leggen en door deskundigen van het Kenniscentrum Herbestemming Noord en de Toerisme Alliantie Friesland/Ynbusiness. Daarnaast krijgen ze een budget voor een architect (BNA) en ondersteuning voor het brengen van de erfgoedverhalen. Overall levert de provincie Fryslân een project- of programmamanager die de kwaliteit van het geheel bewaakt, de financiën beheert en de communicatie en opgedane lessen breder in verschillende beleidsterreinen terug laat komen.
- Het plan bevat een:
 - schetsontwerp met toelichting m.b.t. restauratie, herbestemming, architectuur en verduurzaming;
 - bouwhistorische verkenning en beschrijving hoe met waardevolle onderdelen wordt omgegaan;
 - bedrijfsplan met visie op de kwaliteit en toegevoegde waarde van de verblijfsrecreatie passend binnen het concept van slimme groei;
 - concrete exploitant;
 - financiële onderbouwing voor sluitende exploitatie en onderbouwing onrendabele top;
 - voorstel over welke erfgoedverhalen over pand, dorp, landschap en waddendijken, zullen worden verteld en hoe dit gaat gebeuren.

b. Prijsvraag, selectie en publieksevenement in kader van Ode aan het Landschap.

Met een prijsvraag, een publieksmarkt en selectie van de beste ideeën wordt beoogd tot gedragen en kwalitatief hoogwaardige invullingen te komen.

De 8 geselecteerde dorpen presenteren hun plan op een publieksmarkt dat als evenement zal worden gehouden in het kader van Ode aan het Landschap;

Een onafhankelijke jury beoordeelt de ingediende plannen op basis van criteria m.b.t. tot

- bijdrage aan de leefbaarheid voor het dorp;
- monumentale waarde, kwaliteit restauratie en architectonisch ontwerp;
- toegevoegde waarde op aanbod verblijfsrecreatie;
- bedrijfsvisie, businesscase- van concrete exploitant met sluitende exploitatie, haalbaarheid;
- verduurzaming van het pand;
- kwaliteit erfgoedverhalen en publieksbereik.

De jury selecteert de 4 tot 6 beste plannen. Er wordt minimaal één plan gehonoreerd per gemeente. Deze plannen worden door de provincie beloont met subsidietoezeggingen. De subsidie heeft betrekking op de onrendabele top en bedraagt maximaal € 200.000,--.

c. Uitwerking plannen en definitieve subsidiebeschikking.

Uitwerking van het plan op hoofdlijnen genoemd onder a. tot een definitief plan door initiatiefnemers samen met de dorpen. Aan de uitwerking wordt een bouwhistorische verkenning toegevoegd met een motivering hoe hiermee in het ontwerp rekening is gehouden. De uitwerking wordt gevolgd door een definitieve subsidiebeschikkingen door de provincie (subsidiefase).

d. Planuitvoering (uitvoering

Daadwerkelijke uitvoering van het plan door de initiatiefnemers in samenspraak met het dorp (uitvoeringsfase).

e. Afrekening en evaluatie

Na uitvoering zullen de projecten worden afgerekend en zal de provincie het eindresultaat monitoren en evalueren m.b.t. de doelstelling en beoogde resultaten van het project. Deze evaluatie zal worden gecommuniceerd en worden betrokken in de leeromgeving (zie hierna).

f. Communicatie, leeromgeving en laten ontstaan van een beweging

Het project is leerzaam omdat beoogd wordt het volgende te laten zien:

- hoe van krimp een kans wordt gemaakt door de gebiedsgerichte inzet van erfgoed;
- hoe van krimp kracht wordt gemaakt door een benadering van onderop, via de methode van de dorpsontwikkelingsmaatschappij;
- hoe door de methode van onderop, het aansluiten op gebiedsprocessen en op bestaande structuren en netwerken en door communicatie en een leeromgeving, er een beweging op gang komt die leidt tot een betere leefbaarheid en omgevingskwaliteit.

Via communicatie, een leeromgeving, voorbeeldwerking en via het aanhaken op bestaande structuren en netwerken voor krimp, erfgoed en toerisme en recreatie, worden deze leerpunten gedeeld en wordt deze beweging gestimuleerd zodat de aanpak navolging kan krijgen. De beweging wordt ook tijdens en na het project gefaciliteerd met ondersteuning door professionele instellingen en netwerken. Communicatie, leeromgeving en ondersteuning gebeurt op de volgende manieren.

1. Persberichten, sociale media

Bij verschillende mijlpalen zullen er vanuit de provincie en samenwerkingspartners persberichten worden gedeeld over het project en zullen de tussentijdse resultaten worden gepresenteerd. Het nieuws en de tussentijdse resultaten zullen ook op de sociale media worden gedeeld.

2. Platform leeromgeving Erfgoed Deal

De inhoud, (tussen)resultaten, kennis en ervaringen van het project zullen in overleg met het projectbureau op het platform worden gedeeld met de partners van de Erfgoed Deal en projectdeelnemers uit de Erfgoed Deal. Er zal worden bijgedragen aan het tijdschrift en aan andere activiteiten van het programmabureau zoals de podcast. Naast de algemene digitale kennisdeling en dialoog zal er samen met de samenwerkingspartners uit het project een symposium/webinar en een excursie worden georganiseerd waar de uitkomsten van het project en de gekozen aanpak

zullen worden gepresenteerd.

3. Overige kennisdeling, dialoog en ondersteuning op bovenregionale schaal

Het Kenniscentrum Krimp Noord Nederland (KKNN) en het Kenniscentrum Herbestemming Noord (KHN) zijn kenniscentra met betrekking tot de krimpopgave en herbestemming van erfgoed. Door hen zullen de (tussen)resultaten en ervaringen van het project worden gedeeld via nieuwberichten en de kennisbank op hun website en zal er een platform voor dialoog worden geboden. Het KHN zal ook aan andere geïnteresseerde initiatiefnemers tijdens en na de projectperiode ondersteuning bieden in het koppelen van vraag en aanbod en aan ondersteuning in herbestemming wat betreft proces, karakteristieke waarden en het exploiteren van een pand. Aan het KKNN zijn ook de noordelijke WO en HBO-onderwijsinstellingen verbonden. Het KKNN staat in nauwe relatie met het landelijke platform *Kennis voor Krimp*. Dat is het landelijk platform voor kennis, nieuws en informatie met betrekking tot bevolkingsdaling en regionale ontwikkeling. Uitkomsten, ervaringen en dialoog van het project zal ook via dit platform plaatsvinden.

Netwerksamenwerking K6 is een netwerksamenwerking tussen de zes provincies die te maken hebben met krimpopgave. Resultaten, kennis en ervaringen van het project zal via dit netwerk worden gedeeld. Dit gebeurt ook via de bestuurscommissies, interprovinciale werkgroepen voor cultuurhistorie en vitaal platteland van het *Inter Provinciaal overleg (IPO)*.

4. Kennis, dialoog en ondersteuning op regionale schaal

Provinciale krimpnetwerken Fryslân: Via de dorpen- en DOM-netwerken, regiotafels en jaarlijkse markt, zullen resultaten, kennis en ervaringen van het project worden gedeeld. De DOM-structuur zal verder worden uitgerold en tevens zullen andere in herbestemming van erfgoedpanden geïnteresseerde dorpen en DOM's procesmatig worden ondersteund.

Provinciale netwerken voor erfgoed: Resultaten, kennis en ervaringen zullen worden gedeeld via het Platform Fryske Monuminte-organisaasjes en de jaarlijkse provinciale netwerkdag Actualiteiten en Ontwikkelingen. Aan het platform nemen de belangrijkste erfgoedinstellingen deel. De netwerkdag wordt bezocht door erfgoedmedewerkers van gemeenten, erfgoedinstellingen, provincie en Rijk.

Provinciale netwerken voor toerisme en recreatie: Kennisdeling zal verlopen via de recreatieve netwerken en websites van Toerisme Alliantie Fryslân en Ynbusiness. Verder zal via bekeken worden of de locaties kunnen worden gekoppeld aan Toerisme Collectief Fryslân (TCF), dat zorgt voor innovatie van de branche door Friese ondernemers/ initiatiefnemers voor nieuwe toeristische ontwikkelingen samen te brengen met mbo- en hbo'ers om vervolgens op locatie gezamenlijk aan de slag te gaan met vraagstukken. Hierbij is een directe lijn naar de Friese onderwijsinstanties aanwezig. De locaties kunnen op termijn ook gekoppeld worden aan het 'Gastvrijheidshuis Fryslân', dat een platform is waar onderwijs, ondernemers en overheid samenwerken om vraag en aanbod arbeidsmarkt gastvrijheidssector goed te bedienen.

De regionale Toeristische ondernemersplatforms en regio-aanjagers zullen ook bij het project betrokken worden voor kennisdeling en input. Kortom, bestaande structuren worden optimaal benut en bediend.

5. Evenement in het kader van Ode aan het Landschap en Landschapstriënnale

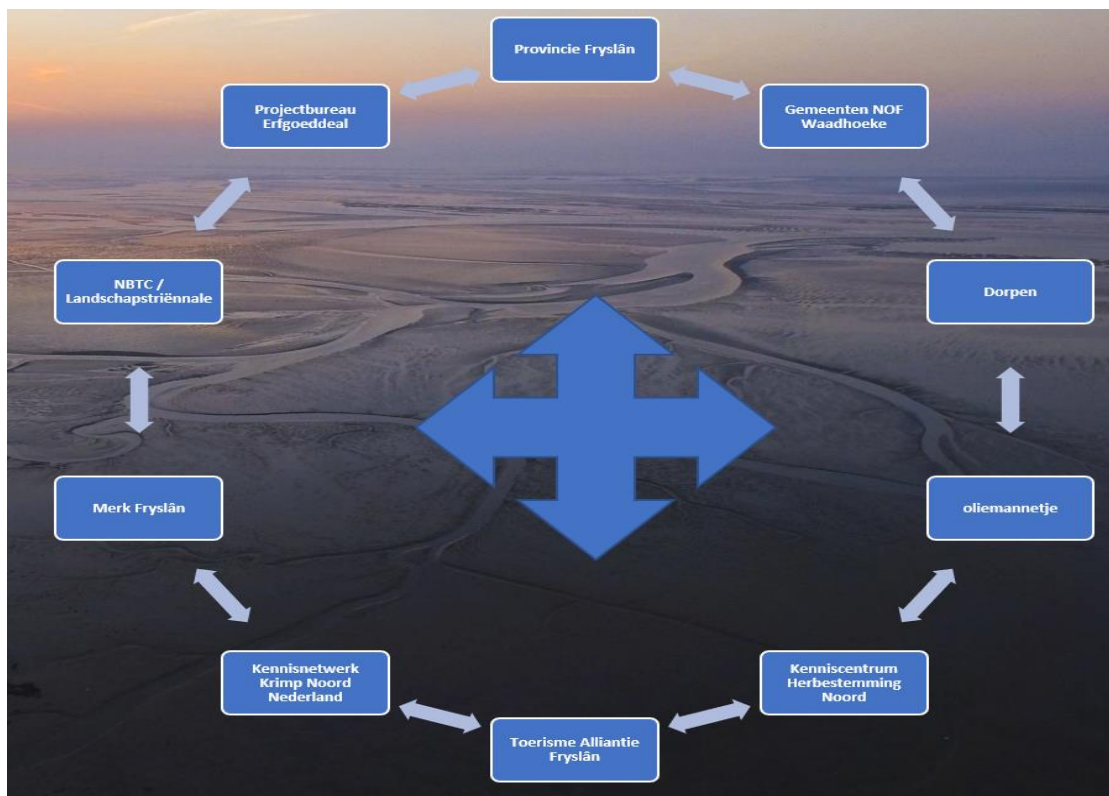
Ook zal er een publieksmarkt worden gehouden waar de dorpen hun plannen presenteren. Dit wordt een evenement in het kader van het NBTC-themajaar Ode aan het Landschap 2021. Onderdeel van de presentaties zijn de verhalen van de panden en het omringende landschap en hoe aantrekkelijk te maken voor publieksbereik.

De resultaten en aanpak van het project zal een plek krijgen binnen de Landschapstriënnale Dynamische Delta die in 2023 door te laten zien vraag hoe erfgoed bij kan dragen aan de opgaven van het gebied langs de te versterken Waddendijk. In de herbestemde panden worden de verhalen van erfgoed en landschap verteld waarbij een belangrijke verhaallijn is de omgang met de zee; de aanleg van terpen en dijken.

Door het koppelen aan deze evenementen maakt het project onderdeel uit van het delen en verspreiden van kennis en beleving van het erfgoed van het gebied met het hele land.

5. projectorganisatie

- *Provincie Fryslân* is initiator, projectleider/programmamanager, penvoerder. Zij stelt het project op samen met de bovengenoemde samenwerkingspartners en zorgt voor de indiening. Ook is de provincie verantwoordelijk voor uitvoering en voortgang en financieren zij een groot deel van het project.
- *Gemeenten Noardeast-Fryslân en Waadhoeke* brengen de lokale gebiedskennis in het project, leggen de contacten met deelnemende dorpen, nodigen dorpen uit om met eerste idee te komen en dragen van hieruit elk 4 dorpen voor om een plan in te dienen. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor een principe-beoordeling van de opgestelde plannen voor een omgevingsvergunning. Verder dragen zij financieel bij in de kosten van het project.
- In een *projectgroep* van provincie en gemeenten wordt de voortgang bewaakt en vindt afstemming plaats. De projectgroep rapporteert over de mijlpalen aan de besturen en het projectbureau Erfgoed Deal
- *Dorpsontwikkelingsmaatschappijen (DOM's) en dorpsvertegenwoordigers* zijn verantwoordelijk voor het zoeken van een erfgoedpand, opstelling van de plannen, zoeken van een exploitant en de indiening voor de prijsvraag. Zij worden daarin ondersteund door deskundigen.
- *Kenniscentrum Herbestemming Noord* is een samenwerking tussen de Stichting DBF en de Steunpunten Monumentenzorg Friesland en Drenthe. Zij ondersteunen de dorpen met kennis en advies over restauratie en herbestemming, proces, exploitatie en quick-scans voor haalbaarheid en karakteristieken. Verder hebben zij een verantwoordelijkheid voor het breed delen van kennis en dialoog over dit project. Zij werken hierin samen met het *Kennisnetwerk Krimp Noord Nederland* dat een platform is voor het delen van kennis en dialoog met betrekking tot de transitie krimp in Noord Nederland.
- *Toerisme Alliantie Fryslân (TAF) en Ynbusiness* zijn kennis-, advies- en netwerkinstellingen op het gebied van toeristisch recreatief ondernemerschap. Zij ondersteunen dorpen met kennis en advies over kwaliteit verblijfsaccommodatie, aanvulling op het bestaande aanbod en ondersteunen bij het zoeken naar geschikte exploitanten.
- *Destinatiemarketingorganisatie Merk Fryslân* is verantwoordelijk voor het vermarkten van het gebied, de gerealiseerde erfgoedlogies en de evenementen Ode aan het landschap 2021 en Landschapstriënnale 2023 via de kanalen van <https://www.visitwadden.nl/nl>

6. Planning (indicatief)

<i>Juni-sept '20</i>	voorbereiden projectaanvraag met samenwerkingspartners
<i>15 sept '20</i>	provincie dient aanvraag in
<i>Okt '20</i>	beslissing stuurgroep op aanvraag
<i>Nov '20 Mrt '21</i>	dorpen worden door gemeenten uitgenodigd globaal idee in te dienen dorpen dienen globaal idee in
<i>Eind feb '21</i>	gemeenten selecteren 8 meest kansrijke ideeën en dragen deze aan provincie voor
<i>Medio maart '21</i>	Provincie besluit op voordracht en nodigt voorgedragen dorpen uit voor indiening plan voor prijsvraag
<i>Medio apr-nov '21</i>	dorpen maken plannen voor prijsvraag Oliemannetje/dorpencoördinator, Kenniscentrum Herbestemming Noord en TAF/Ynbusiness ondersteunen dorpen
<i>Okt '21</i>	presentatie door de dorpen van het plan tijdens evenement in het kader van Ode aan het Landschap
<i>1 nov '21</i>	Definitieve indiening plan door dorpen voor prijsvraag
<i>Nov/dec '21</i>	beoordeling door onafhankelijke jury en 4-6 subsidietoezeggingen door provincie
<i>jan-mrt '21</i>	definitieve plannen uitwerking door initiatiefnemers samen met dorpen
<i>april '22</i>	definitieve subsidiebeschikkingen door provincie
<i>April 2022 t/m 2023</i>	uitvoering door initiatiefnemers in samenspraak met dorpen
<i>2023</i>	Presentatie Landschapstriënnale Dynamische Delta

7. Globale begroting

De kosten om erfgoed in te zetten voor de krimpopgave bestaan uit de volgende onderdelen:

a. Voor realisatie van de herbestemming en verduurzaming van karakteristieke panden is vaak sprake van een onrendabele top voor de exploitatie. Deze drempel geldt extra voor gebieden waar krimp speelt waar cultuurtoerisme nog niet zo ontwikkeld is. Met een subsidie kan deze onrendabele top eenmalig worden gefinancierd zodat een duurzame exploitatie mogelijk is. Kosten € 800.000,--.

b. voorbereiding, proces en participatie: prijsvraag, publieksmarkt, ondersteuning en participatie.

Proceskosten: € 150.000 (16% van totale begroting).

Totale kosten: € 950.000,--.

Dekking:

- Provincie Fryslân: € 450.000

- Gemeente Noardeast Fryslân € 25.000

- Gemeente Waadhoeke € 25.000

- Rijk: € 450.000,--

Totaal: € 950.000,--